

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI

CİLT 2

44. KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI BİLDİRİLERİ

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

**44. Uluslararası Kazı, Araştırma ve
Arkeometri Sempozyumu**

**44. KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI**

CİLT 2

**27-31 MAYIS 2024
NEVŞEHİR**

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI ANA YAYIN NO: 3796/2
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ana Yayın No: 205/2

Editör

Dr. Soner ATEŞOĞULLARI

27-31 Mayıs 2024 tarihlerinde Nevşehir’de düzenlenen 44. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesinin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

TK: 978-975-17-6176-7

ISBN: 978-975-17-6178-1

Grafik Tasarım

Nihal KARAPEK

Kapak Fotoğrafi

Mermer Dionysos başı, Aphrodisias, Tetrapylon Caddesi, MS 4. yüzyıl.

Not: Kazı raporları, dil ve yazım açısından Dr. Soner ATEŞOĞULLARI tarafından denetlenmiştir. Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarlar sorumludur.

Ankara 2025

İÇİNDEKİLER

Erim KONAKÇI, Asuman KAPUCI, Aydın CURA, Fulya DEDEOĞLU, Bora TEMÜR AŞAĞISEYİT HÖYÜK 2023 YILI ÇALIŞMALARI	13
Erkan FİDAN, Yılmaz Selim ERDAL, Nihan BÜYÜKAKMANLAR NAİBOĞLU, Sezer SEÇER FİDAN TAVŞANLI HÖYÜK KAZISI 2023	31
H. Ertuğ ERGÜRER, Hatice ERGÜRER, Ilgın TUĞCU, Sercan TUNTAY, Samet ŞENALP, Makbule ERKAN SYEDRA ANTİK KENTİ 2023 YILI KAZI VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI	43
Fatma ŞAHİN, Yutaka MİYAKE, Celal ULUDAĞ ÇAKMAKTEPE KAZISI 2023 YILI ÇALIŞMALARI	69
Felix PİRSON PERGAMON 2023 YILI ÇALIŞMALARI	93
Fikret ÖZCAN, Münevver Ş. GÜNDOĞAN, Mücella ALBAYRAK, İbrahim ACUCE TYMBRIADA MERKEZİ KİLİSE KAZISI 2020 – 2023	105
Fulya DEDEOĞLU, Ali OZAN, Bora TEMÜR, Erim KONAKÇI, Gözde PARLAK, Ebru TUNA, Doğa YEŞİLBAŞ EKŞİ HÖYÜK 2021-2023 YILI KAZI ÇALIŞMALARI	123
Gonca DARDENİZ, Timur GÜZEY, Onur KAYA, Merve BEŞEL, Elmas KURU KONYA KARAHÖYÜK KAZILARI 2023 SEZONU	137
Gökçen Kurtuluş ÖZTAŞKIN, Seçkin EVCİM, Muradiye BURSALI OLYMPOS KAZISI 2023 YILI ÇALIŞMALARI	145
Göksel SAZCI, Devrim ÇALIŞ SAZCI, Ömer Can YILDIRIM, Abdulvahab Onur BAMYACI MAYDOS KİLİSETEPE HÖYÜĞÜ KAZILARI 2022-2023 SEZONU ÇALIŞMALARI	165
Gülçin İLGEZDİ BERTRAM, Jan-KRZYSZTOF BERTRAM HASHÖYÜK 2023 YILI KAZISI	181

Halil TEKİN	
DOMUZTEPE 2023 YILI KAZILARININ İLK ÖN RAPORU.....	189
Hamza EKMEN, F. Gülden EKMEN, Ahmet MERCAN, Burak KADER, H. Berkin YILDIZ	
İNÖNÜ MAĞARASI 2023 YILI KAZILARI.....	205
Harun TAŞKIRAN, Kadriye ÖZÇELİK, Yavuz AYDIN,	
Makbule Beray KÖSEM, Göknur KARAHAN	
2023 YILI KARAİN MAĞARASI KAZILARI.....	219
Hasan YILMAZYAŞAR, Mehmet Cihangir UZUN, Nihan ZAFER	
2023 YILI KARACAHİSAR KALESİ KAZI ÇALIŞMALARI.....	237
Hatice ÖZYURT-ÖZCAN, Ufuk BUZ, KÜBRA SELÇİK ILIMAN	
KİSSEBÜKÜ ANTİK ÇAĞ KENTİ KAZISI 2023 ÇALIŞMALARI.....	255
İsmail ÖZER, Başak KOCA ÖZER, Ece EREN KURAL, Çağdaş ERDEM	
Cansev MEŞE YAVUZ, Birkan GÜLSEVEN, Selcen İLBEY	
2023 YILI İNKAYA KAZISI.....	283
Kaan İREN, Özgün KASAR, F. Nihal KÖSEOĞLU	
DASKYLEİON 2023 YILI KAZI, KORUMA VE ONARIM ÇALIŞMALARI.....	297
Kazuya SHİMOGAMA, Celal ULUDAĞ, Ryota MORİWAKİ,	
Toshihiro TADA, Nurcan KÜÇÜKARSLAN, Kenta SUZUKİ, Wataru SATAKE,	
Saiji ARAİ, Fumika İKEYAMA, Yoshihiro NİSHİAKİ	
HARBETSUVAN TEPEŚİ, 2022–2023 YILLARI YENİ KAZI ÇALIŞMALARI.....	311
Martin STESKAL, Sabine LADSTÄTTER, Filiz ÖZTÜRK, Fuat YILMAZ	
EFES 2023.....	325
Rainer M. CZICHON, Mehmet Ali YILMAZ, H. Burak ÇÜMEN,	
Ekrem SARALIOĞLU, G. Karl KUNST, Hasan Can ATASOY	
OYMAAĞAÇ HÖYÜK/NERİK ARKEOLOJİ PROJESİ 2023 YILI ÇALIŞMALARI.....	349
Mehmet ÖZHANLI, Ali GÜNDOĞAN, Samet KOÇAK, Habibe UĞUZ	
PISIDIA ANTİOKHEIA KAZI ÇALIŞMALARI 2023.....	369

Mehmet SAĞIR, Sibel ÖNAL, Berkay YAŞAR, Uğur DOĞAN, Seçil SAĞIR, Serkan ŞAHİN 2023 YILI CEBİRLİ KAZISI.....	383
Gizem KARTAL, Eşref ERBİL, Engin Koray SARIOĞLU, Çiğdem ŞAHİN, Ünsal KARAKAŞ, Metin KARTAL KIZILIN KAZILARI (VI) 2023 SEZONU.....	395
Murat AKAR, Müge BULU, Tara INGMAN, Hélène MALOIGNE, Onur H. KIRMAN, K. Aslıhan YENER AÇÇANA HÖYÜK, ESKİ ALALAH KENTİ 2023 YILI ÇALIŞMALARI.....	409
Murat TAŞKIRAN, Meydan PALALI SILLYON KAZISI 2023 SEZONU ÇALIŞMALARI.....	423
Murat TEKİN, Şengül Dilek FUL, Hatice UYANIK, Aygün KALINBAYRAK ERCAN, Evin BİLGE, Hakan ERASLAN 2023 YILI ZİLE KALESİ ANTİK TİYATROSU ARKEOLOJİK KAZI ÇALIŞMALARI.....	439
Murat TÜRKTEKİ, Deniz SARI, Sinem TÜRKTEKİ, Can Yumni GÜNDEM, Yusuf TUNA, Şemsettin AKYOL KÜLLÜOBA KAZISI 2023 YILI ÇALIŞMALARI.....	451
Musa KADIOĞLU, Mustafa ADAK, Mantha ZARMAKOUPI, Fikret ÖZCAN, Özlem VAPUR, Görkem YENİCE, Ramazan BOZKURTAN, Ceyda EROĞLU, Hazal ERGİN, Şeyda DOSTI 2023 YILI TEOS ÇALIŞMALARI (14. SEZON).....	465
Mustafa ŞAHİN İZNİK GÖLÜ BAZİLİKAL KİLİSESİ SUALTI KAZILARI - 2023.....	487
Mücella ERDALKIRAN, Celal ULUDAĞ GÜRCÜTEPE 2022-2023 YILLARI KAZISI.....	497

2023 YILI TEOS ÇALIŞMALARI (14. SEZON)

Musa KADIOĞLU*

Mustafa ADAK

Mantha ZARMAKOUPI

Fikret ÖZCAN

Özlem VAPUR

Görkem YENİCE

Ramazan BOZKURTAN

Ceyda EROĞLU

Hazal ERGİN

Şeyda DOSTI

2023 yılı Teos kazı, belgeleme, koruma, onarım ve düzenleme çalışmaları, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün ve Teos Kazısı resmi sponsorlarının sağlamış olduğu maddi desteklerle 1 Şubat ile 29 Aralık 2023 tarihleri arasında sürdürülmüştür.¹

* Prof. Dr. Musa KADIOĞLU, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı 06100 Sıhhiye, Ankara/TÜRKİYE; E-Posta: musakadioglu@ankara.edu.tr; teos.ankara.edu.tr; ORCID: 0000-0002-6481-229X.

1 2023 yılı Teos kazı, belgeleme, koruma-onarım ve çevre düzenleme çalışmaları, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve T.C. Ankara Üniversitesinin izinleri ile yaklaşık 11 ay sürmüştür. 2019 yılında, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından yıl boyu sürdürülecek ilk 20 kazı arasına seçilmiş olan Teos Antik Kenti'nde 2023 yılı kazılarında 6 arkeolog ve 1 konservatör T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı kadrosunda çalışmalarına devam etmiştir. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Türk Tarih Kurumu ile İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığının sağlamış olduğu ödenekle kazı çalışmalarına devam edilmiştir. Ayrıca Teos kazısını, T.C. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türkiye İş Bankası AŞ, Yaşar Holding Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Emine Feyhan Yaşar ve Gigant Swiss Consulting AG finansal olarak desteklemişlerdir. Yukarıda adı geçen kurum, kuruluş ve kişilere çalışmalarımıza vermiş oldukları desteklerden ötürü çok teşekkür ederiz. 2023 yılı çalışmalarına; T.C. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı doktora öğrencileri Ramazan Bozkurtan (MA) (1. Kazı başkan yardımcısı), Ceyda Sönmezşık-Eroğlu (MA) (2. Kazı Başkan Yardımcısı), doktora öğrencileri; arkeologlar, konservatörler, şehir ve bölge planlamacı ve mimarlar, farklı üniversitelerin (Ankara Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Amasya Üniversitesi, Martin-Luther-Universität Halle), Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Mimarlık Bölümü, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ve Mimari Restorasyon Bölümü lisans öğrencileri, T.C. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Doç. Dr. Serdar Hakan Öztaner, T.C. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Dr. Özlem Vapur, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Fikret Özcan, T.C. Trakya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyeleri Dr. Melike Zeren Hasdağlı, Doç. Dr. İlkan Hasdağlı; T.C. Akdeniz Üniversitesi Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mustafa Adak; Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya

Toplam on bir aya yayılan 2023 kazı sezonundaki çalışmalar, ağırlıklı olarak Dionysos Kutsal Alanı, Tanrıça Roma ve Augustus Tapınağı, Tiyatro ve *Bouleuterion*'da gerçekleştirilmiştir. Dionysos Kutsal Alanı'nda çalışmalar kuzey ve güney *stoda* yoğunlaşırken, tiyatrodaki *orkhestra* bölümünde, Tanrıça Roma ve Augustus Tapınağı'nda yapının batı uzun kenarı, *naos* ve *opisthodomos* bölümlerinde kazı çalışmalarına devam edilmiştir. *Bouleuterion*'da yapılan kazı çalışmalarında ise kuzeydoğu ve güney *portikolar*da, *bouleuterion*'un kuzeybatısında yer alan caddede kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Koruma, onarım ve düzenleme çalışmaları Dionysos Kutsal Alanı ile *Bouleuterion*'da yoğun olarak sürdürülmüştür. Ayrıca çevre düzenleme, mimari belgeleme, plan-rölöve ve 3 boyutlu belgeleme, küçük buluntu belgeleme ve epigrafik araştırmalara 2023 yılında da devam edilmiş, Teos ile ilgili olarak birçok bilimsel yayın bilim dünyasına sunulmuştur.²

Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ertuğ Öner, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Coğrafya Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Serdar Vardar; Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Rıfat İlhan; Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Fiziki Coğrafya Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Aylin Karadaş; Yüksek Mimar-Restorasyon Uzmanı Çağdaş Halit Bora (MA) ve Emrah Köşgeroğlu (MA); konservatör Gülfem Aydın ve Hasan Özden; Şehir ve Bölge Plancısı Serkan Örnek; İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Coğrafya Bölümü Araştırma Görevlisi Emre Kara ve öğrencileri destek vermişlerdir. Ayrıca, yabancı ekip üyeleri olarak Pennsylvania Üniversitesi, Arts & Sciences Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mantha Zarmakoupi ve ekibi Ioulia Kaoura, Maria Tzeli, Isabella Marcellino, Mati Davis, Christina Cunningham; İtalya-Lecce'deki CNR-IBAM National Research Council-Institute for Archaeological and Monumental Heritage'den Dr. Tommaso Ismaelli, Sara Bozza; Roma La Sapienza Üniversitesinden Prof. Dr. Marco Galli ve Jeofizikçi Wolf Christian Dittrich Hübner kazı çalışmalarına katılmışlardır. 2023 yılı Teos çalışmalarında 20.05.2023-02.08.2023 tarihlerinde Çanakkale Müzesinden Sayın Özgür Çavga, 02.08.2023-19.08.2023 tarihlerinde Hatay Müzesinden Sayın Ayşe Ersoy, 19.08.2023-31.10.2023 tarihlerinde Diyarbakır Müzesinden Sayın Sedat Ateş ve 31.10.2023-29.12.2023 tarihlerinde İzmir Müzesinden Sayın Seval Konak Bakanlık Yetkili Uzmanları olarak görev almıştır. Tüm kazı ekibime göstermiş oldukları gayretten ve özveriden ötürü çok teşekkür ederim.

- 2 H. Ergin, "Geometrik ve Arkaik Dönem Teos Kâseleri (Kotyle ve Skyphos)", Anadolu Anatolia 50, 2024 (yayın aşamasında); A. D. Kolenoglu, "Teos'ta Dokümacılık Üzerine", Anadolu Anatolia 50, 2024 (yayın aşamasında); M. Kadioğlu, "Teos jeofizik çalışmaları ve kent plancılığı üzerine", İzmir Jeofizik Mühendisleri Odası Yayınları (Baskıda); M. Adak, Cities, "Kings and Romans: New Epigraphic Texts from Asia Minor", Annuaire de l'École pratique des hautes études (EPHE), Section des sciences historiques et philologiques. Résumés des conférences et travaux 154, 2023, 136-145.; M. Kadioğlu – M. Galli – T. Ismaelli – S. Bozza – Ö. Vapur – M. Adak, "The sanctuary of Dionysus at Teos and Hermogenes", içinde: Hermogenes and Hellenistic-Roman Temple Building in Greece and Asia Minor: Messon-Teos-Magnesia-Sardis, M. Zarmakoupi (ed.), Wisconsin University Press. (Baskıda); S. Vardar – R. İlhan – E. Öner – M. Kadioğlu, "Teos ve Çevresinde Paleocoğrafya ve Jeoarkeoloji Araştırmalarına Paleontolojik Analizlerin Katkısı", içinde: R. Aslan – E. Öner (ed.), Manfred Osman Korfmann Anısına Arkeoloji – Paleocoğrafya – Jeoarkeoloji Araştırmaları II (Bornova 2023) 755-812 (elektronik kitap); M. Kadioğlu, "TEOS: Η πολη του Διονυσου", Arkhaiologia Tekhnes 141, 2023, 18-39.; M. Kadioğlu, "Güncel Kazı Çalışmaları Işığında Teos Antik Kenti", Mesa Yaşam 97, 2023, 25-32; M. Kadioğlu. – M. Zarmakoupi – Ö Vapur. – G. Yenice – S. Gülgönül – Ş. Dosti, "2022 Yılı Teos Kazı Çalışmaları" (13. Sezon), KST 43.2, 2023, 311-328.

KAZI ÇALIŞMALARI

Bouleuterion Kazı Çalışmaları

Mantha ZARMAKOUPI³-Fikret ÖZCAN⁴-Özlem VAPUR⁵-Ramazan BOZKURTAN⁶-Hazal ERGİN⁷

Helenistik Dönem'den başlayarak MS 3. yüzyılın sonlarına kadar kullanım gördüğü arkeolojik kazı çalışmalarıyla ortaya konulan *Bouleuterion*'da 2023 yılında *bouleuterion* ile bitişigindeki *triporticusun* stratigrafisini ve kronolojisini tespit etmek amacıyla kazı çalışmaları (B6A, B17A-B-C-D, B29, B30) gerçekleştirilmiştir (Resim: 1).

Bouleuterionun kuzeydoğu *analemma* duvarı ile güneydoğu duvarı arasında yer alan B6a açmasında, kuzeydoğu *analemma* duvarının altında, duvarın altına doğru devam eden sarnıç ve sarnıcın güneydoğusunda duvar kalıntıları 2022 yılında açığa çıkarılmıştı (Kadioğlu vd., 2023, s. 312-316). Açma içerisinde bulunan sarnıç yapısı ile duvarların tarih ve işlevleri hakkında daha fazla bilgi edinmek için 2023 yılında söz konusu açma genişletilmiştir (1,40x2,10 m). Çalışmalar esnasında deniz seviyesinden yüksekliği +1,32 m ile +1,07 m arasında değişen, kuzeybatı *analemma* duvarının *euthynteria* seviyesinin hemen altında başlayan, kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu küçük boyutlu moloz taşlar ile *polygonal* teknikte örülmüş bir duvar (1,50x0,41 m) ortaya çıkarılmıştır. Duvarın kuzeydoğusunda devam eden çalışmalarda, *Bouleuterionun* güneydoğu duvarının kuzey köşesini oluşturan son iki sıra *stylobat* bloğu (+1,53 m), *euthynteria* blokları (+1,20 m) ve temel blokları (+0,95 m) ortaya çıkarılmıştır. Çalışmalar sonucunda sarnıç/sarnıç duvarı ile kuzeybatı *analemma* ve güneydoğu duvarlarının birbirleri ile kesiştiği görülmüştür. Ayrıca sarnıcın batı sınırının taş-tuğla ile kaplandığı ve kuzeybatı *analemma* duvarının altına doğru kavis yaparak ilerlediği (+1,26 m) ve sarnıcın kuzeybatı *analemma* duvarından erken bir tarihte inşa edildiği anlaşılmıştır. Doğru batı doğrultulu erken dönem duvarı ile *bouleuterionun* güneydoğu duvarının kesiştiği alanda gerçekleştirilen çalışmalarda duvarın batı ucunun güneydoğu duvarın temelinin altına doğru devam ettiği ve bu sebeple güneydoğu duvarından daha erken bir tarihte inşa edildiği açığa kavuşturulmuştur. Söz konusu erken duvar ile *polygonal* duvarın birleştiği alanda yapılan temizlik çalışmalarında ise bu iki duvarın farklı dönemlerde inşa edildiği, *polygonal* duvarın

- 3 Prof. Dr. Mantha ZARMAKOUPI, Morris Russel and Josephine Chidsey Williams Asst. Professor in Roman Architecture University of Pennsylvania, Elliot and Roslyn Jaffe History of Art Building 3405 Woodland Walk Philadelphia, PA; E-Posta: mantha@sas.upenn.edu; ORCID: 0000-0003-1222-0169.
- 4 Prof. Dr. Fikret ÖZCAN, Süleyman Demirel Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü, 32200 Isparta; E-Posta: foezcan@hotmail.com; ORCID: 0000-0002-0643-3881.
- 5 Dr. Öğretim Üyesi Özlem VAPUR, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü, 48000 Muğla, E-Posta: ovapur@yahoo.com; ORCID: 0000-0001-5988-5016.
- 6 Ramazan BOZKURTAN (MA), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji, Doktora Öğrencisi; E-Posta: ramazanbozkurtan@gmail.com; ORCID: 0000-0003-2447-8685.
- 7 Arkeolog Hazal ERGİN (MA), E-Posta: hazalergin@gmail.com; ORCID: 0000-0002-3413-6139.

erken dönem duvarını kısmen tahrip ederek inşa edildiği kesinlik kazanmıştır. *Polygonal* duvarın ise güneydoğu kısmından anlaşılacağı üzere yine en erken duvarda olduğu gibi *bouleuterion*un güneydoğu duvarı tarafından tahrip edildiği anlaşılmıştır. Duvarlar en erkenden en geçe doğru 1'den 5'e numaralandırılmıştır (Resim: 2). *Polygonal* duvarın kuzeydoğusunda yürütülen çalışmalarda ise çok yoğun miktarda ince cidarlı *skyphos* parçaları ele geçmiştir (+1,40 m ile +0,75 m). MÖ 6. yüzyılın sonu ile 5. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen parçalar bezeme şemalarına bakıldığında rozetli, bantlı ve dış yüzü bezemesiz *skyphos*lardır. Rozetli *skyphos*larda nokta biçimli rozet kullanılmıştır (Resim 3a). Kâselerde hem halka hem düz kaide kullanılmış, *tondoda* merkezi bir nokta etrafında dönen halka bezemesi, iç yüzde rulet uygulaması, iç yüzde beyaz veya kırmızı ek boya ile yapılan bant uygulaması görülmektedir. Tamamı ince cidarlı, yuvarlatılmış içe dönük ağızlı, ince sıkı hamura sahip parçalardır. Söz konusu kâselerde, Teos üretimi kâselerde görülen, iki ana üretim tipi (standart seri ve turuncu seri) izlenmektedir. İki üretim tipi, bezeme şablonu olarak aynı olsa da renk ve sertlik derecesi olarak birbirinden ayrılmaktadır. Turuncu seri daha düşük bir dereceyle pişirildiği için standart olana nazaran daha kırmızımsı ve yumuşaktır (Kerschner – Mommsen 2022, s. 186). Teos üretimi kâseler parlak, pürüzsüz yüzeylere sahip ve ince gözenekli, dayanıklı hamurludurlar. Açmada bir arada ele geçen kâseler, yüksek kalitede çömlekçilik anlayışına sahip, standart bezeme şemasını kullanan ve bu özellikleriyle MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısı ile 5. yüzyılın ilk çeyreği arasında seramik endüstrisinde çok önemli rol oynayan Teos atölyeleri tarafından üretilmiş olmalıdır (Kadioğlu vd. 2012, s. 214-216; Kadioğlu vd. 2015, s. 349; Kadioğlu 2021, s. 311; Kerschner – Mommsen 2022, s. 179-181; Ergin 2022, s. 13-49)⁸. *Skyphos*ların yanı sıra açmada aynı tabakada ele geçen diğer önemli buluntu grubu pişmiş toprak figürinlerdir. Ele geçen 41 adet figürin parçasından 5 tanesi deniz seviyesinden +1,10 m kotta, bitişik vaziyette ele geçmiştir (Resim: 3b). Birlikte ele geçen bu figürinlerin tamamı tahtta oturur vaziyette duran tanrıça figürinleri olup dizden üstü kırık ve eksiktir. 3. sırada bulunan *khiton* giyimli figürin parçasının sol ayağının hafif önde sağ ayağın sol ayağa göre daha geride tasvir edilmiş olması, Geç Arkaik Dönem sonrası, özellikle Erken Klasik Dönem'e geçişte yerçekiminin durağan figürlere yansıtılması çabası ve hareketin sabit figürlerde gösterilmesi şeklinde yorumlanmalıdır. Bu türden küçük formatlı figürinlerin büyük plastikteki yansıması Berlin Pergamon Museum'da sergilenen Tarentli Tanrıça heykelidir. Özellikle kıpırdamadan tahtı ile özdeşleşmiş *hieratik* şemada duran tanrıça heykel ve heykelcikleri hem büyük plastikte hem de küçük figürinlerde hareket kazanmaya başlar. Elbise kıvrımlarının Arkaik

8 Teos'ta yeni dönem kazılarının ilk yıllarında (2011 ve 2012) Helenistik Sur'un batısındaki sondaj çalışmalarında MÖ 7. ve 6. yüzyıl tabakalarında yedi adet defolu seramik parçası bu zamana kadar yapılan üretim yeri araştırmalarına yeni bir yön vermiştir. Seramik fırınındaki yüksek sıcaklıktan dolayı deforme olmuş ve kullanılamaz hale gelmiş olan bu parçalar, ihraç edilmemiş ve üretim yerinde kalmış olmalıdır. Fırın atıkları ihraç edilemeyecekleri için kuşkusuz kentteki seramik atölyelerinin varlığına işaret etmiştir. Söz konusu seramikler Bonn Üniversitesi Helmholtz Enstitüsünde Nötron Aktivasyon (NAA) Analizi yöntemi ile incelenmiş ve yapılan incelemeler sonucunda tüm parçalar için aynı sonuç ortaya çıkmıştır. Hatalı olduğu için atölyede atık olarak bırakılan seramiklerin analiz sonuçlarından yola çıkarak Kuzey İonia'da üretildiği düşünülen fakat yeterli arkeolojik veri olmadığı için kesinleşemeyen seramik grubunun (Grup B) Teos'ta üretildiği kesin olarak ispatlanmıştır.

Dönem şematizminden kurtulup hacim kazanması ve hareketli olması, tahtta oturan tanrıça şemasında artık yüksek *polos* yerine *sakkos* kullanılması Geç Arkaik Dönem’den Erken Klasik Dönem’e geçişin önemli işaretidir. *Khiton* ve *himation* giyimli bu oturan tanrıça figürinleri muhtemelen bir Batı *İon* pişmiş toprak figürin tipi olmakla birlikte MÖ 500’ler civarı Kıta Yunanistan ve Attika’da da yoğun *İon* etkisi nedeniyle yaygın hale gelmiştir. Bir elde lotus çiçeğinin tutulması, *paryhphenin* gösterilmesi, hatta tahtta oturma, gibi şematik öğeler, *khiton* ve *himationun* tasvir biçiminde geleneğe bağlılık, stilistik olarak elbise kıvrımlarının kısmen şematizmden kurtulması ve hacim kazanması, figürlerde durağan halde bile bir canlılık ve hareketlilik gözlenmesi, *polos* yerine artık *sakkos* kullanılması tanrısal tasvirlerin artık dünyevileşmesine ilk adımı yorumlanmaktadır. Stilistik değişimler ve ikonografik yenilikler bu figürinlerin Geç Arkaik Dönem sonuna – Erken Klasik Dönem başına (yaklaşık MÖ 500-480) tarihlenmesi gerektiğine işaret etmektedir. Parçalar arasında bir adet tüme yakın “*temple boy/tapınak oğlanı*” Mısır kökenli etki nedeniyle hafif göbekli, çıplak tasvir edilmiş ve başındaki başlığın çene altından geçirilen parçasına sahiptir. Tapınak oğlanlarında Geç Arkaik Dönem’den Geç Helenistik Dönem’e dek dolgun, tombulca, dolgun yüzlü oğlan tasviri korunmuştur ve oturuş şeması da kısmi değişikliklere karşın muhafaza edilmiştir. Figürin parçalarından sol elleri göğüs üzerinde lotus tutan üç tane tanrıça figürininden biri tahtta oturur pozisyonudadır. Sağ elleri dizlerin üzerinde *paryhphheyi* hafif çekmekte ve iki tanesinin başında *sakkos* bulunmaktadır. Başka bir oturur vaziyette tanrıça figürünü ise Arkaik duruşa sahiptir. Figürinlerin tamamı MÖ 500-480’e tarihlenmektedir. Ele geçen çok sayıda pişmiş toprak figürin ve *skyphoslar* bu alanın *Bouleuterion* inşa edilmeden önce MÖ 6. yüzyıl sonu ile MÖ 5. yüzyılın ilk çeyreğinde dinsel ritüellerle buradaki yapının kutsandığını düşündürmüştür. Beş farklı yapı evresi gözlemlenen alanda, çalışmalar kuzeye doğru genişletilerek, söz konusu kutsanan yapının ne olduğu anlaşılmaya çalışılacaktır.

Bouleuterionun güney *portikosu* ile *bouleuterionun* ön duvarının birleştiği köşede B17a açmasında kazı çalışmaları 2022 yılında başlamış ve olasılıkla özel bir mülkiyete ait “*Güreşen Eroslar*” mozağinin büyük bir kısmı ortaya çıkarılmıştır (Kadioğlu vd. 2023, s. 312-316). Söz konusu mozağinin devamını ortaya çıkarmak ve mekânın işlevini anlamak amacıyla 2023 yılında kazı çalışmalarına devam edilmiştir (B17b, B17c ve B17d) (Resim: 4). +1,82 m kotunda başlayan kazı çalışmalarında mozağinin güneydoğusunda +0,99 m kottan itibaren siyah *tesseralardan* oluşan mozağinin devamı ortaya çıkmaya başlamıştır. Söz konusu bölümde herhangi bir figür bulunmamaktadır. Sadece güreşen Eroslar mozağinin güneydoğu panelinin devamı olan sarı bant ve siyah beyaz *tesseralar* ile oluşturulmuş karşılıklı spiral/dalga motifleri ortaya çıkmıştır (Resim: 5). Mozağinin ortaya çıkan güneydoğu bölümünde kompozisyonu ve bezeme öğelerini tamamen yok etmeyecek şekilde bir tahribat söz konusudur. Söz konusu tahribat büyük ihtimalle, *triporticusun* inşa aşamasında gerçekleşmiştir. Mozağinin kuzeydoğu bölümünde gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda ise +0,99 m seviyesinde tam güreşen Eroslar mozağinin alt kısmında sarı bir bant ile oluşturulan dikdörtgen bir panel içerisinde, siyah *tesseralardan* oluşan bir mozaik taban ve üzerinde beyaz *tesseralardan* oluşan karşılıklı şaha kalkmış iki *ibex* (dağ keçisi) görülmektedir. *İbexlerin* arasında

sarı *tesseralar* ile yapılan dikdörtgen bir kaide üzerinde yer alan yine sarı, beyaz ve bordo *tesseralardan* oluşan bir volütlü *krater* yer almaktadır. *Ibexlerin* boynuzları ve çenelerindeki sakallar bordür ve *kraterde* olduğu gibi benzer sarı *tesseralardan* oluşturulmuştur. Karşılıklı olarak her iki dağ keçisi içi şarap dolu olan volütlü *kraterden* şarap içmek için her iki ayağı üzerine ayağa kalkmıştır. Belki de burada volütlü *kraterin* içindeki bordo *tesseralarda* anlatılmak istenen Teos'un ünlü şarapları olabilir. Mozağin üzerindeki tabakalardan az sayıda tarihlendirilebilir seramik parçası bulunmuştur. Bu örneklerin çoğunluğu Arkaik Dönem özellikleri gösterirken, Attika üretimi siyah firnisli bir kulp parçasının da yer aldığı en geç örnekler Klasik Dönem'e tarihlendirilmiştir. Mozağin bulunduğu mekânın güneydoğu ve kuzeydoğu duvarları tam olarak açığa çıkarılmıştır. Söz konusu harçlı moloz taşlardan oluşan duvarın (+ 1,20 m) genişliği yaklaşık 0,58 m ile 0,54 m arasında değişmekte, güneydoğu duvarın uzunluğu yaklaşık 3,17 m, kuzeydoğu duvarın uzunluğu ise yaklaşık 3,5 m'dir. Güneybatı ve kuzeybatı duvarları ise *triporticus* ile *Bouleuterionun* güneydoğu duvarının dibinde kalmış vaziyettedir. Taban mozağının doğu köşesi +1,04 m kotta, doğu köşesi ise +0,70 m kottadır. Bir düzlemde olması gereken taban mozağının iki köşesindeki yükseklik farkı +0,34 m civarındadır. *Triporticusun* güneybatı duvarı ile *Bouleuterionun* güneydoğu duvarının kesiştiği batı köşeye doğru eğimli olması ve güney *analemma* duvarının da güneye doğru yaklaşık 10 cm kadar çökmesi, yüksek olan taban suyundan kaynaklanan sağlam yapılmayan temel ile ilişkili olabilir. *Polygonal tesseralardan* yapılmış olan bu her iki mozaik panelin (*emblema*) yer aldığı mekânı kuzey yönde yine mozaik (daha büyük, şekilsiz, gri *tesseralardan* oluşan) döşeli olasılıkla bir koridor yani bir *peristyl* çevrelemektedir. Mozaikli mekânın güneydoğusunda +1,82 m kotta başlayan kazı çalışmalarında geç dönemde yapıldığı anlaşılan harçlı moloz taş duvarın yaklaşık 4,40 m kuzeydoğu yönde, yaklaşık 3 m güneydoğu yönde köşe yaparak başka bir mekân oluşturduğu gözlemlenmiştir. Söz konusu mekânın güneydoğusunda kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu (2,15 m uzunluk) iyi korunmuş künk sistemi ortaya çıkarılmıştır (+1,17/ 1,14 m). 5 künkten oluşan su sistemi *triporticusun* çevrelediği avlu içerisine birikecek olan yağmur suyunun güneydeki doğu-batı akslı cadde kenarında yer alan kanala drene etmek için kullanılmış olmalıdır. Çünkü bu künk hattının eğimi kuzeyden güneye doğrudur ve güney ucu güney *portikonun* arka duvarının altından geçerek caddenin kuzey kenarındaki kanala bağlanmaktadır. Çalışmalar sonucunda, güneybatı *porticusun* temel seviyesine inilmiş olup, 118, 130 ve 876 numaralı sütunların oturduğu *stylobat* düzleminin 7,26 m'lik bir kısmı açığa çıkarılmıştır (Resim: 4).

Bouleuterion kazı çalışmalarına *triporticusun* kuzeydoğu köşesini tespit etmek amacıyla B29 açmasında devam edilmiştir (6x5 m). Çalışmalarda kare ve dikdörtgen formlu kiremit/tuğla dolgusu ve bir *pithos* üç parça halde kırık olarak ele geçmiştir (+1,98 m). Ayrıca kazı çalışmalarında güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda dört blok, kuzeybatıya doğru ise iki blok olmak üzere toplamda altı *in situ stylobat* bloğu ortaya çıkarılmış ve çalışmanın asıl amacı olan *triporticusun* kuzeydoğu köşesi açığa çıkarılmıştır. +1,18 m kotta ise söz konusu *stylobat* bloklarının oturduğu *euthynteria* blokları kazı çalışmaları sonucu ele geçmiştir (Resim: 6). Kazı çalışmaları *Bouleuterionun* arka (kuzeybatı) duvarına bitişik olarak *Bouleuterionun*

temelinde ele geçecek olan seramik buluntulara göre erken yapı evresini tespit etmek için B30 açmasında devam etmiştir (3x2 m). Açmada kazı çalışmaları öncesi *Bouleuterion*un arka duvarı altı blok sırası yüksekliğine kadar görülebilir vaziyettedir. +4,05 m kotta başlayan çalışmalarda söz konusu duvara ait altı blok sırası daha ortaya çıkarılmıştır. Çalışmalarda geç döneme tarihlenen kireç harç tabakası ve dört adet künkten oluşan künk hattı ele geçen buluntular arasındadır. +1,64 m kotta gelindiğinde ise büyük dikdörtgen bloklarla döşenmiş ve *Bouleuterion*un arka duvarına paralel olan güneybatı-kuzeydoğu akslı bir cadde açığa çıkarılmıştır (Resim: 7). 2024 yılında yapılması planlanan B30 numaralı açmanın kuzeybatı yöne genişletilmesiyle, cadde döşeme plaklarının kenarında derinleştirilerek yapının temeline ulaşılabilecektir. Böylece yapının ilk evresi hakkında bilgi elde edilebilecektir.

Tiyatro Kazı Çalışmaları

Musa KADIOĞLU - Ceyda SÖNMEZİŞİK EROĞLU⁹

Akropolis'in güneyindeki tepenin (Kocakır) güney yamacına topoğrafyaya uygun olarak 10 derece doğuya dönük inşa edilen Teos Tiyatrosu'nda 2023 yılında, *orkhestrayı* çevreleyen kavisli *orkhestra* duvarında eşit aralıklarla yerleştirilmiş 7 adet dikdörtgen nişin işlevi ile tiyatronun erken döneminin araştırılmasına yönelik kazı çalışmaları yapılmıştır (Resim: 8). Söz konusu amaçlar doğrultusunda *orkhestra* zemin düzleminde, batı *analemma* duvarının hemen kuzeyindeki 1 numaralı nişin önünde T5 açmasında +9,58 m kotta çalışmalara başlanmıştır (2x2 m). +9,36 m kotta *orkhestra* zeminini oluşturan mermer plaka döşemeye ait küçük bir parça, +9,33 m üst kotta ise mermer plaka döşemenin kireç harç düzlemi tespit edilmiştir. 1 numaralı niş içerisinde bir düzlem yaratacak şekilde içi *opus signinum* harç dolgulu alan açığa çıkarılmış, nişin tabanında ve tabanına yakın duvarın alt kısımlarında korunmuş olan mermer plakalar üzerinde uzun kullanım sürecinde akar sudan dolayı oluşan yoğun bir kireç tabakasının varlığı, bu nişlerin su ile ilgili olduğunu düşündürmüştür (Resim: 9).

Tiyatronun *orkhestra* bölümünün merkez aksında, *orkhestranın* geri kalan kısımlarına göre daha nemli, bitki örtüsünün daha canlı, yeşil ve yoğun olduğu bir kısım yer almaktadır. Söz konusu farklılığın sebebini anlayabilmek, döşeme altında ele geçecek buluntular ile tiyatronun yapı evreleri hakkında bilgi edinmek amacıyla T6 açmasında +9,50 m kotta kazı çalışmaları başlanmıştır. Çalışmalar sırasında +9,37 m kotta açmanın güneybatı köşesinde açık pembe renkli kireç harç tabakası, yoğun miktarda kiremit parçaları ile irili ufaklı yonga ve moloz taş tabakası; +9,18 m kotta ise *opus signinum* harç tabakası ve yonga tabakası; +8,93 m ve +8,85 m kotlarında birbirinin üzerine oturur biçimde *opus signinum* harç tabakaları saptanmış, +8,82 m kotta gelindiğinde *opus signinum* harç tabakasının altında düzensiz form ve boyutlarda yonga taşlardan oluşan bir altyapı dolgusu açığa çıkarılmıştır. Farklı kotlarda ve farklı altyapı dolgularına sahip harç tabakalarından yola çıkarak *orkhestra* zemininin

9 Ceyda SÖNMEZİŞİK EROĞLU (MA), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji, Doktora Öğrencisi; E-Posta: ceyda.sonmezisik@gmail.com; ORCID: 0000-0002-8831-1510.

yaklaşık 55 cm derinliğe sahip bir tamirat tabakasına ve bu bağlamda söz konusu yapı bölümünün en azından dört tamirat veya belki de iki inşa evresine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Harç tabakalarının altından ele geçen Geç Geometrik Dönem'den en geç Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen seramik parçaları tabakaların birer altyapı dolgusu niteliği gösterdiğini kanıtlar durumdadır.

Tanrıça Roma ve Augustus Tapınağı Kazı Çalışmaları

Musa KADIOĞLU-Görkem YENİCE¹⁰

Bouleuterionun güneydoğusunda ve *agora* içerisinde yer alan küçük tapınak, kazı çalışmalarında yapı yazıtının parçalar halinde ele geçmesinin ardından Tanrıça Roma ve Augustus Tapınağı olarak adlandırılmıştır (Kadioğlu 2021, s. 178-185). Kazı çalışmalarında ele geçen arkeolojik ve epigrafik veriler ışığında, MÖ 188 yılında imzalanan Apameia Barışı'ndan sonra Tanrıça Roma için Teos'ta bir kültün kurulduğu ve Helenistik kentin kalbi olarak sayılabilecek *agorada* tanrıça adına olasılıkla *templum distyl in antis* ya da *tetrastyl prostylos* planlı küçük bir tapınağın inşa edildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu bu tapınak, İmparator Augustus'un yoğun tapınak restorasyon/yeniden inşa etme programı çerçevesinde *korinth* düzeninde 6x12 sütunlu *peristasis* ile çevrelenerek büyütülmüş ve diğer kentlerde olduğu gibi Tanrıça Roma Kültü'nün yanına kendi kültü yani imparator kültü de dahil edilmiştir (Kadioğlu 2022b, s. 55-65; Kadioğlu vd. 2023, s. 316-318).

2023 yılında tapınağın planının anlaşılması ve düşme pozisyonunda *in situ* olarak korunmuş mimari blokların ortaya çıkartılması amacıyla yapının batı uzun kenarında, *naos* ve *opisthodomos* bölümlerinde temizlik, düzenleme ve kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yapının batı uzun kenarında, batı *peristasis* ve *peristasis*e ait blokların arasındaki alanda devam eden kazı çalışmalarında (+1,71/1,31 m) yüzey toprağının ve yine bitki (hayıt) köklerinin temizlenmesi ile düşme pozisyonunda *in situ* olarak korunmuş mimari bloklar açığa çıkartılmış ve batı *peristatis*e ait yerel kireç taşından dört adet müstakil sütun temeli açığa çıkartılmıştır.

Tapınağın *naosunu* (AT11) ve *opisthodomosunu* (AT12) kapsayan alanda, *cella* duvarlarının üst seviyesi olan +1,89 m kotta başlayan temizlik çalışmalarında +1,44 m seviyesinde harçlı moloz taş dolgunun (*opus caementicium*) ortaya çıkması ile çalışmalar sona ermiştir. AT12 açmasında harçlı moloz taş dolgunun içerisinde doğu ve batı *anta* uçları arasında yerel kireç taşından (*bigio morato*) bir adet müstakil sütun temeli açığa çıkartılmış olup diğer sütun temelinin tahrip olduğu anlaşılmıştır ve böylece *opisthodomosun* iki sütunlu olduğu anlaşılmıştır (Resim: 10).

10 Arkeolog Görkem YENİCE (MA), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, Doktora Öğrencisi; E-Posta: gorkem_yenice@yahoo.com; ORCID: 0000-0003-2359-4238.

*Dionysos Kutsal Alanı Kazı ve Temizlik Çalışmaları***Musa KADIOĞLU-Görkem YENİCE- Şeyda DOSTI¹¹**

Mimar Hermogenes tarafından yapıldığı Vitruvius (III.3.8, VII. önsöz. 12) tarafından belirtilen, kayalık bir arazinin kısmen tıraşlanması kısmen de doldurulmasıyla oluşturulmuş bir podium üzerine doğu-batı yönde teraslar halinde inşa edilen Dionysos Kutsal Alanı'nda (Kadioğlu 2021, s. 188-241; Kadioğlu 2022a, s. 90-91, Plan 1-2a-b.); 2023 yılında, güney *stoa*da GS7, batı *stoa* ile güney *stoa*nın birleştiği köşede GS8, GS9, kuzey *stoa*da ise DT28 ve DT29 olmak üzere toplam 5 açmada kazı ve belgeleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Resim: 11).

1924 ve 1925 yıllarında sürdürülen kazı çalışmalarında Fransız Arkeologlar tarafından magazin (dükkân?) olarak adlandırılan dikdörtgen mekânın işlevini ve doğu bitişiğindeki *thesauros* ile mimari ilişkisini anlamak amacıyla geçtiğimiz yıl güney *stoa* içinde yer alan GS7 (10x7,4 m) açmasında yapılan çalışmalarda olasılıkla Geç Antik Dönem'de kireç ocağı olarak kullanılmış olan, moloz taş ve devşirme malzemeden yapılmış oval bir yapı ortaya çıkarılmıştı (Kadioğlu vd. 2023, s. 320). Bu yıl aynı açmada yürütülen çalışmalarda (+6,19 m), kireç ocağının dış duvar örgüsünün +5,40 m kotta sona erdiği, dış çapının 5 m, duvar kalınlığının ise 0,85 m olduğu anlaşılmış fakat ocağın iç kısmının derinliği tespit edilememiştir. Açmanın güneydoğusunda, +4,47 m kotta, batıya doğru yaklaşık 30 cm yükselerek kireç ocağının altına doğru devam eden doğu-batı akslı cadde döşemesi tespit edilmiştir. Caddenin genişliği yaklaşık 1 m olmakla birlikte güney kenarında yaklaşık 20 cm genişliğinde ve 5 cm derinliğinde bir su kanalı; kuzey kenarında ise caddeyi sınırlayan bir blok sırası (+4,56 m) ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca caddenin güneyinde bulunan su kanalına bitişik, cadde ile aynı doğrultuda başka bir harçlı, moloz duvar (+4,67 m) güneydoğu yönde dönüş yaparak güney *temenos* duvarının altına doğru devam etmektedir. Devam eden kazı çalışmalarında kireç ocağının hemen kuzeydoğusunda harçla sıvanmış kiremitlerle çevrili dikdörtgen bir alan (+5,18 m) ortaya çıkarılmış, kiremitlerin üzerinde kireç tabakasına (+4,75 m) rastlanmıştır. Mekân olasılıkla ocak içerisindeki mermerlerin yakılması ile elde edilen kirecin aktarılması olduğu bir söndürme havuzudur. Bu söndürme havuzundan taşan fazla suyun drene edilmesi için açmada ortaya çıkarılmış olan caddenin güney kenarındaki su kanalı işlev görmüş olmalıdır. Yine bu yıl yürütülen çalışmalarda açmanın kuzey sınırını oluşturan güney *stoa* duvarının *euthynteria* blokları (+4,49 m) ve güney sınırını oluşturan *temenos* duvarının *euthynteria* blokları (+4,73 m) tespit edilmiştir. Buna karşın açmanın doğu ve batı kenarlarındaki duvarlarda henüz temel seviyesine ulaşılamamıştır. Güney *stoa* ve *temenos* duvarının *euthynteria* seviyesinin batı *stoa stylobat* seviyesinden yaklaşık 4 m daha derinde olması (+8,62 m) ve güney *stoa* bodrum kat tavanını (güney *stoa* ilk kat zeminini) taşıyan ahşap kalasların oturacağı yuvaların tespit edilmiş olması alanın *kriptoporticus* olarak kullanıldığına işaret etmektedir. Ayrıca açma kuzey duvarında batıdan doğuya basamak yaparcasına inen duvar

11 Arkeolog Şeyda DOSTI, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi; E-Posta: seyda.dosti97@gmail.com; ORCID: 0000-0003-1349-6925.

çıkıntıları (Resim: 12) söz konusu alana olasılıkla ahşap merdivenlerle batı kısımdan inildiğini göstermektedir.

2023 yılında kutsal alanın güneybatı köşesinde devam eden çalışmalarda ise batı *stoa*'nın güney *temenos* duvarı ile birleşiminin ortaya çıkarılması amacıyla GS8, geçtiğimiz yıllarda DT6 açmasında ortaya çıkan ve 1940'lı yıllarda kullanıldığı düşünülen kireç ocağının, büyüklüğü, içerisinde tahrip olmamış blokların tespiti amacı ile GS9 açmalarında kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Resim: 13). GS8 (7 m x 7 m) açmasında +11,05 m kotta başlayan çalışmalarda 10,84 m kota gelindiğinde ise batı *stoa*'nın arka duvarında *orthostad* bloklarının taçlandırılan *in situ* olarak korunmuş 5 adet *temenos* taç bloğu (bağ taşı) ile üzerindeki moloz taş duvar açığa çıkartılmıştır. Bağ taşının üzerinde yer yer kireç ve çamur harçlı moloz taş duvar örgünün varlığı, *in situ* korunan bir kısım ile ortaya konmuştur. Önceki yıllarda batı *stoa*'nın güneyinde 4 ve kuzeyinde ele geçen 8 adet kemer bloğunun ait olduğu kemer, daha önceki yıllarda tahmin edildiği gibi batı *temenos* duvarında kemerli bir kapı açıklığı değil aksine güney ve batı *stoa*'nın birleşiminde, Batı *Stoa* sütun sırasının bitiminden güney *stoa* arka duvarına çatı konstrüksiyonu için bağlanmaktadır. Güney *stoa* arka duvarında söz konusu bu kemerin güney ayağı ve *anta* başlığı ortaya çıkarılmıştır. Moloz duvarın ortaya çıkmasıyla birlikte çalışmalar sırasında ele geçen çok sayıda *stucco* parçasının (düz beyaz renkli, kırmızı, sarı, beyaz zemin üzerine kırmızı çizgi bezemeli) bu duvar üzerinde kullanılmış olduğu düşünülmektedir. Batı *temenos* duvarına ait *eutyhynteria* bloklarının (+10,04 m) ortaya çıkartılmasının ardından çalışmalar sonlanmış (+9,48 m), böylece batı *temenos* duvarının yaklaşık 3 m'lik, güney duvarın ise yaklaşık 6 m'lik bölümü açığa çıkartılmıştır. GS9 (5x3 m) açmasında yürütülen çalışmalarda ise yanmış olarak görülen *friz* bloklarına ait parçalar ve birçok profil ve profilsiz mermer parçaları ele geçmiştir (+10,84 m/ 10,04 m). Ele geçen blokların bazılarında yanma izlerinin bulunması ve alanda ele geçen modern buluntular daha önceki yıllarda varlığı ortaya çıkartılan kireç ocağının 1940'lı yıllarda kullanıldığı düşüncesini desteklemiştir. Çalışmalarda kireç ocağının yuvarlak planlı olduğunu gösteren kireç harç ile sağlamlaştırılmış, moloz taş ve bloklardan oluşan duvar sırasının (+10,04 m) 3 m'lik kısmı açığa çıkarılmıştır.

EPIGRAFI ÇALIŞMALARI

Mustafa ADAK¹²

2023 yılı epigrafik çalışmalarında 18 adet yeni yazıt belgelenmiştir. Bunlarının büyük kısmı kazı faaliyetleri kapsamında *Agora* ve *Dionysos* Kutsal Alanı çevresinde ele geçmiştir. İki adet yazıt ise kazı alanının dışında, Seferihisar'da bulunmuş olup kazı deposuna nakledilmiştir. Bunlardan biri üst yüzünde bağışlayan kişinin ismini gösteren, yarıya yakın korunmuş bir taş *krater*dir. Bu tür *krater*ler resmi bayramlarda katılımcılara sulandırılmış

12 Prof. Dr. Mustafa ADAK, Aldeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü
Kampüs-07058 Antalya; E-Posta: madak@akdeniz.edu.tr; ORCID: 0000-0001-7395-2844.

şarap dağıtmak için kullanılmaktaydı. Diğer yazıt ise bir mezar sütununun üzerinde yer almaktadır. Mezar sahiplerinin isimlerinin altında çeşitli çelenklerin içine baş sağlığı dileyen kurum (halk, *symmoria*) ve derneklerin adı verilmiştir. Aralarında çok ender bir isim olan Theomedon'un adını taşıyan dini bir dernek (*thiasos*) yer almaktadır.

Kazı çalışmalarında ele geçen yazıtlar arasında Dionysos Kutsal Alanı, güney *Stoada* bulunan iki adet heykel kaidesi dikkat çekicidir. Geç Helenistik Dönem'e ait her iki kaide aynı kişinin heykelini taşımaktaydı. Yazıtlar birbiri ile örtüşmektedir: “*Halk Apollodotos'un oğlu, Kharmeios'un fiziki oğlu Herophilos'u (onurlandırdı)*” (Resim: 14-15). Kuzey *Stoa* kazılarında bulunan üç Helenistik yazıt maalesef parça halinde olup içerikleri tam anlaşılmamaktadır. Aynı durum *Agora*'da Roma ve Augustus Tapınağı'nın çevresinde bulunan yazıtlar için söz konusudur. Bu yazıtlardan biri MÖ 4. yüzyıla ait bir vatandaşlık kararnamesidir. Vatandaşlık alan kişilere savaş ve barış zamanında kente deniz yolu üzerinden giriş ve oradan çıkış hakkı tanınmaktadır. Tapınak alanında bulunan başka bir yazıt parçası yabancı yargıçlarla ilgilidir. 2023 yılı kazılarında tapınağın *arşitravına* kazınmış inşaat yazıtına ait yeni parçalar da gün ışığına çıkarılmıştır. Şimdiye kadar ele geçen sekiz parça halinde ele geçen inşaat ve ithaf yazıtı büyük oranda tamamlanabilmektedir: “Tanrıça Roma ve Kurtarıcı ve Kurucu Augustus'a ve Augustus'un Hanesi'ne Helen kent sakinleri ve [Teos'ta ticaret yapan] Romalılar (adadılar)”¹³.

Bouleuterion ve önünde sürdürülen çalışmalarda bu yapının *Agoraya* bakan ön cephesinin üzerinde sonradan kazınmış bir inşaat yazıtının yer aldığı tespit edilmiştir. Büyük harflerle kazınmış inşaat yazıtı olasılıkla 16 bloğu kapsamaktaydı. Bunların dokuz adetinde harf izleri tespit edilebilmiştir. Bloklar taş ustaları tarafından harfler ile numaralandırıldığı için ithaf yazıtının düzeni ve cümle yapısı büyük oranda tamamlanabilmektedir. Buna göre *Bouleuterion* (ya da bir kısmı) Kraton oğlu Genç Kraton tarafından finanse edilmiş ve Dionysos ile Teos Halkı'na ithaf edilmiştir. Harf karakterlerinin Helenistik Dönem'e ait olması bu Kraton'un kim olabileceğine dair bir ipucu sunmaktadır. I. Attalos'un teşviki ile MÖ 220'lerde Teos'a yerleşen Dionysos Sanatçılar Derneği'ne Eumenes ve II. Attalos Dönemleri'nde ünlü Khalkedonlu flüt üstadı Kraton başkanlık etmiştir. Bu Kraton Teos'ta ele geçen çok sayıda yazıtta anılmaktadır. Kendisi Teos'ta vefat etmiş ve vasiyetnamesi taş üzerine yazılmıştır (Kadioğlu 2021, s. 50-51). *Bouleuterion* yazıtında finansör olarak adı geçen şahıs olasılıkla bu ünlü sanatçının oğludur. Yazıtın sonradan kazınması Dionysos Sanatçıları'nın Teos'tan kovulması ile ilişkilendirilebilir. Strabon'un verdiği bilgilere göre Teos kent devletinden bağımsız davranan ve kendi siyasi çıkarlarında ısrarcı olan dernek Teos'ta “*persona non grata*” konumuna düşmüş ve Roma'nın da yardımı ile oradan uzaklaştırılmıştır. MÖ 130'lu yıllarda cereyan eden bu olayın ardından kamu yapılarında yer alan dernek ile ilgili yazıtlar kaldırılmış olabilir.

13 Eski Yunanca ithaf yazıtını aşağıdaki gibi tamamlamak mümkün olmuştur: θεᾱί Ῥώμη καὶ Σ[εβαστῶι σωτηρί κ]αὶ κρι[στί] καὶ π[ῶι οἰκῶι Σεβ]αστοῦ οἱ κατοικου[ν]τες Ἑλλη[ν]ες [δὲ] καὶ Ρω[μαῖοι οἱ ἐν Τέωι πραγματευόμενοι.

Bouleuterion ve yakın çevresinde sürdürülen kazı çalışmalarında *Bouleuteriona* bitişik MS 3. yüzyılın ortalarında Goth saldırılarına karşı korunmak amacıyla inşa edilen surda devşirme olarak kullanılmış koyu mermerden bir mezar *steli* ele geçmiştir. Tüm korunmuş, dar bir alınlığa sahip *stelin* üzerine kazınmış yazıttan mezar sahibinin Nymphikos olduğunu öğreniyoruz.

KAYNAKÇA

Adak, M. (2023). Cities, Kings and Romans: New Epigraphic Texts from Asia Minor, *Annuaire de l'École pratique des hautes études (EPHE), Section des sciences historiques et philologiques. Résumés des conférences et travaux 154*, 136-145.

Ergin, H. (2022). *Geometrik ve Arkaik Dönem Teos Kâseleri (Kotyle ve Skyphos)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji (Klasik Arkeoloji) Ana Bilim Dalı, Ankara.

Ergin, H. (2024). *Geometrik ve Arkaik Dönem Teos Kâseleri (Kotyle ve Skyphos)*, *Anadolu Anatolia 50* (yayın aşamasında)

Kadioğlu, M. (2024). Teos jeofizik çalışmaları ve kent plancılığı üzerine, İzmir *Jeofizik Mühendisleri Odası Yayınları* (Baskıda)

Kadioğlu, M. – Zarmakoupi, M. – Vapur, Ö. – Yenice, G. – Gülgönül, S. – Dosti, Ş. (2023). 2022 Yılı Teos Kazı Çalışmaları (13. Sezon), *KST 43.2*, 311-328.

Kadioğlu, M. (2023). ΤΕΟΣ: Η πολή του Διονυσίου, *Arkhaiologia Tekhnes 141*, 18-39.

Kadioğlu, M. (2023). Güncel Kazı Çalışmaları Işığında Teos Antik Kenti, *Mesa Yaşam 97*, 25-32.

Kadioğlu, M. (2022a). Teos Dionysos Kutsal Alanı Propylonu, *Höyük 10*, 75-96.

Kadioğlu, M. (2022b). A new Antinous portrait from Teos, *Asia Minor 2*, 2022, 55-65.

Kadioğlu, M. (2021), (ed.). *Teos. Yazıtlar, Kültler ve Kentsel Doku*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Kadioğlu, M. – Özbil, C. – Kerschner, M. – Mommsen, H. (2015). Teos im Licht der neuen Forschungen/Yeni Araştırmalar Işığında Teos (Ed. Ü. Yalçın – H.-D. Bienert), *Anatolien – Brücke der Kulturen. Aktuelle Forschungen und Perspektiven in den deutsch-türkischen Altertumswissenschaften / Kùltürlerin Köprüsü Anadolu. Türk-Alman Eskiçağ Bilimlerinde Güncel Bilimsel Araştırmalar ve Yeni Bakış Açıları. Tagungsband des internationalen Symposiums "Anatolien – Brücke der Kulturen" in Bonn vom 7. bis 9. Juli 2014 / 7–9 Temmuz 2014*, Anschnitt 27. Bonn, 345–366.

Kadioğlu, M. – Adak, M. – Özbil, C. – Öztaner, S. H. – Tamsü Polat, R. – Polat, Y. (2012). 2011 Yılı Teos Kazı Çalışmaları (2. Sezon), *KST 34.2*, 211–232.

Kadioğlu, M. – Galli, M. – Ismaelli, T. – Bozza, S. – Vapur, Ö. – Adak, M. – Konuk, K. (baskıda). Sanctuary of Dionysus at Teos and Hermogenes (Ed. M. Zarmakoupi), *Hermogenes and Hellenistic-Roman Temple Building in Greece and Asia Minor: Messon-Teos-Magnesia-Sardis. ABD Wisconsin Üniversitesi Yayınları*.

Kerschner, M. – Mommsen, H. 2022. Teos in the Geometric and Archaic period: a major production centre of pottery in North Ionia. *Colloquia Antiqua* 27, 169-213.

Kolenoğlu, A. D. (2024). Teos'ta Dokumacılık Üzerine, *Anadolu Anatolia* 50 (yayın aşamasında).

Vardar, S. – İlhan, R. –Öner, E. –Kadioğlu, M. (2023). Teos ve Çevresinde Paleocoğrafya ve Jeoarkeoloji Araştırmalarına Paleontolojik Analizlerin Katkısı (Ed. R. Aslan – E. Öner), *Manfred Osman Korfmann Anısına Arkeoloji – Paleocoğrafya – Jeoarkeoloji Araştırmaları II*, 755-812 (elektronik kitap).

EKLER

Resim 1

Resim 2

Resim 3a

Resim 3b

Resim 4

Resim 5

Resim 6

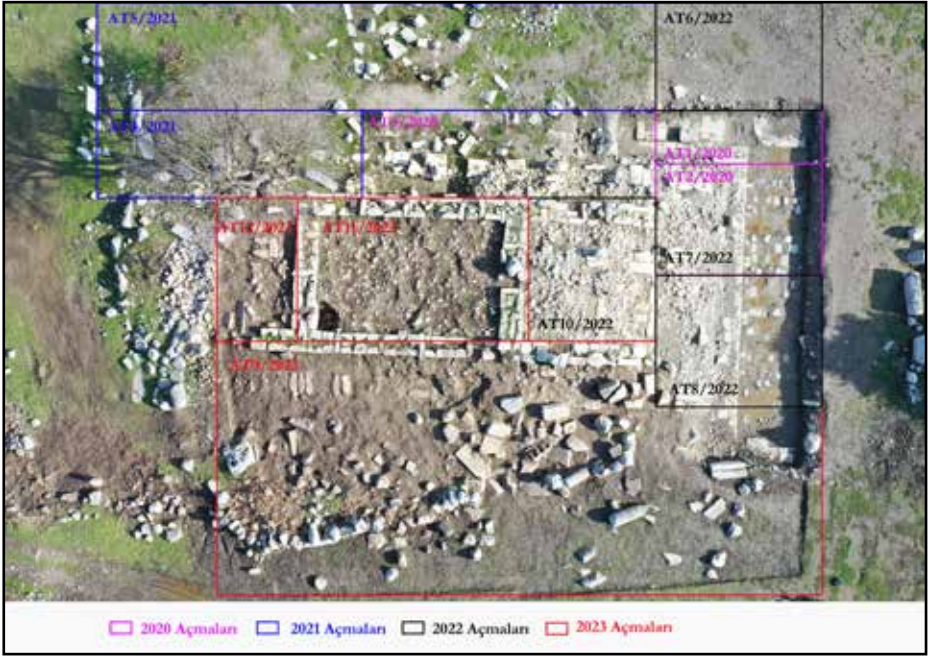
Resim 7

Resim 8

Resim 9

Resim 10

Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

Resim 15

